

MISLITI ŽIVALI: POROČILO Z MEDNARODNE KONFERENCE ZRC SAZU, Ljubljana, 16.–19. oktober 2023

Mednarodna konferenca Misliti živali (Thinking Animals), ki jo je med 16. in 19. oktobrom 2023 organiziral Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, je prva interdisciplinarna konferenca v Sloveniji, namenjena ponovni presoji naše antropocentrične naravnosti, prevladujočih pogledov na živali, človeško-živalskih odnosov ter narave. Konferenca je del projekta Misliti živali: Transformativni vidiki raziskav živali v folklori, literaturi in kulturi, ki poteka pod okriljem istega inštituta.

Že v uvodnem predavanju, zaznamovanem z življenji medvedov, ki so bili v ospredju številnih konferenčnih predstavitev, je Marjetka Golež Kaučič skušala odgovoriti na vprašanje, kako in zakaj misliti živali. Še zlasti je poudarila, da je to eno temeljnih vprašanj našega časa, vprašanje, ki zahteva ne le teoretske, temveč tudi praktične odgovore. Kot enega bistvenih stališč celotne konference je poudarila, da je poskušala zgraditi most ali ustvariti prostor za nove nujne povezave med (kritičnimi) animalističnimi študiji in varstveno biologijo, kar je ena od pomembnejših poti za preseganje strukturnih hierarhij v odnosu med ljudmi in živalmi.

V prvem prispevku o aktualnih dilemah v kritični animalistični pedagogiki sta Reingard Spannring in Tomaž Grušovnik poudarila vprašanje učenja ali, morda še natančneje, od-učevanja, kako se od-učiti tega, kar je globoko zasidrano v naši družbi, kulturi in s tem v naših učnih načrtih in šolskih sistemih; še več, v našem vsakdanjem učenju in naših vsakdanjih praksah. Po zgledu Paula Freireja sta predlagala izobraževanje elit, kar v primeru odnosov med ljudmi in živalmi pomeni – ljudi.

V svojem predavanju Antropomorfizem, metamorfoza, groteska (Anthropomorphism, Metamorphosis, Grotesque) sem skušala s pomočjo metamorfoze razmišljati o dveh (estetskih) konceptih, modusih, (ne)tropu antropomorfizma in groteski. Tudi Jelka Kernev Štrajn se je v predavanju Kaj ima žival opraviti s koncepti? (What does an Animal Have to do With Concepts?) navezala na koncept metamorfoze, ki po Gillesu Deleuzu deluje bistveno drugače od metafore. Na sledi avstralskemu pesniku Lesu Murrayju, ki bere in piše kot netopirji, smo skupaj pretresali ne le dileme antropomorfizma, temveč tudi onomatopeje.

Anja Radaljac je odprla razpravo o pomembni zgodovinski povezavi na obrobju, o povezavi med čarovnicami in njihovimi bližnjimi, kot so bile recimo mačke, ter tako na konkretnem primeru pokazala na delovanje prepleta specizma in seksizma. Branislava Vičar je v svojem prispev-

ku podrobno preučila izjemno delo Jo-Anne McArthur v živalski fotoreportaži. Njene fotografije, podobe izpostavljenih teles-prostorov antropocena je, z besedami Konrada Lozinskega, brala kot odprte rane. Vizualna umetnost, tokrat slika in risba, je bila v središču razprave Valentine Hribar Sorčan, ki je analizirala in kontekstualizirala delo francoske slikarke iz 19. stoletja, Rose Bonheur. Slikarka je živali upodabljala kot čuteča bitja, katerih pogledi in drže na slikah izražajo različna čustva.

Tok Thompson je pozval k nujnosti poznavanja stališč avtohtonih ljudstev in se v svoji razpravi posvetil vlogi sočutja pri spremembi človekovega odnosa do živali ter poudaril, da so tudi živali in druga bitja zmožna sočutja. Ana Bajželj se je v zadnji predstavitvi prvega konferenčnega dne osredotočila na vlogo živali v džainistični filozofiji, poudarila je zlasti vidik živali kot moralnih subjektov.

Prvi konferenčni dan je bil zaznamovan predvsem s poskusi razumevanja živali in prevajanja živalskih jezikov, kot je v eni od točk razprave poudarila Kalina Zahova.

Drugi dan se je, podobno kot prvi, začel z vprašanjem o vlogi izobraževanja v človekovem odnosu do živali. Vsak izmed štirih prispevkov Helene Pedersen, Ulrike Schmid, Maše Blaznik in Kaline Zahove je poudaril drug vidik omenjenega vprašanja. Helene Pedersen je analizirala nov družbeni fenomen vzgojiteljev eksotičnih živali v povezavi z novo obliko moškosti, ki je s tem v povezavi zdaj v vzponu, Ulrike Schmid je problematizirala vlogo šolskih učbenikov pri utrjevanju specizma in antropocentrizma. Maša Blaznik je v prispevku Ni vsaka tradicija dobra: Najstniški mesarji – ko je normalizirano nasilje nad živalmi del šolskega kurikulumu (Not Every Tradition is Good: Teenage Butchers – When Normalized Violence Against Animals is Part of School Curriculum) problematizirala strukturno in sistemsko normalizacijo nasilja pri proizvodnji hrane in v izobraževalnih sistemih. Kalina Zahova je analizirala odnos do živali in prikaz človeško-živalskih odnosov v učnem načrtu za književnost, ki ga je pripravilo Bolgarsko ministrstvo za izobraževanje in znanost.

V zadnjem sklopu tega dne so bile v fokusu velike zveri. John Linnel je pomen, nujnost in številne obraze sobivanja med ljudmi in velikimi zvermi poudaril kot enega od ključnih konceptov naravovarstva. Sprožil je razpravo o pogledih avtohtonih prebivalcev in prebivalcev na vprašanje sobivanja ter ohranjanja biotske raznovrstnosti, za katere je Tok Thomson menil, da so izključeni iz Linnelove perspektive. Tara Teel in Michael Manfredo sta v ospredje

* Vesna Liponik, mag. primerjalne književnosti in magistrica slovenistike, asistentka – mlada raziskovalka, ZRC SAZU, Filozofski inštitut; vesna.liponik@zrc-sazu.si.

Naslovnica knjižice povzetkov simpozija Misliti živali (foto: Arhiv GNI ZRC SAZU).

postavila pomen evropske kolonialne dediščine in njenega nadaljnega vpliva na naš odnos do prostoživečih živali. Irena Kavčič in Aleksandra Majić Skrbinšek sta se osredotočili na različne odnose do velikih zveri, s posebnim poudarkom na njihovi koristni prisotnosti v naših življenjih. Nekateri ljudje npr. se zaradi velikih zveri med pohodi po gozdu počutijo manj sami, spet drugi so veseli, da se jih ljudje bojijo in zato ne marajo v gozd, tako da lahko sami poberejo vse gobe ipd.

V zadnjem prispevku Fantastični medvedi in kje jih najti: Pogledi na severnega medveda v fantazijskih filmih, fikciji in folklori (Fantastic Bears and Where to Find Them: Ways of Seeing Polar Bears in Fantasy Films, Fiction and Folklore) je Lizanne Henderson raziskala nekatere zanimive razlike med anglofonskimi in inuitskimi predstavami o medvedih, da bi razkrila kompleksno in večplastno vlogo,

ki jo polarni medvedi igrajo v človeški domišljiji in našem dojemanju naravnega sveta. In nas na koncu pustila z lepo in prispevku primerno sklepno mislijo: polarni medved je zver, ki vas lahko zasleduje in celega pogoltne.

Večer smo zaključili s koncertom Zajuckaj in zapoj (Shout and Sing), ves tretji dan konference pa namenili ekskurziji. Oba spremna dogodka sta prijetno dopolnila konferenčno dogajanje in splošno usmeritev konference.

Zadnji dan se je ponovno začel z velikimi zvermi. Anja Moric je podala zgodovinski in medijski pregled vloge medveda na slovenskem Kočevskem. Na sibirski pogled na medveda kot človeka se je osredotočil Zoltan Nagy. Po medvedovih stopinjah vse do afektivnih razsežnosti našega odnosa z medvedom ter do hrvaškega zavetišča in pokopališča velikih zveri nas je popeljala Maja Pasarić.

Keiko Wells in Akiko Mieda sta analizirali zgodbo o dveh kraljevih obsedenostih z lisico šoguna Jošinorija in njegove žene ter o povezavah tega pojava s širšo politično situacijo v srednjeveški Japonski. Saša Babič je v prispevku Živali kot stereotipizacijski in označevalski element v slovenskih folklornih obrazcih (Animals as a Stereotyping and Characteristic Element in Slovenian Short Folklore Forms) obravnavala žaljivke, pregovore, kletvice ipd., ki se osredotočajo na živali in govorijo o našem odnosu do njih. Mare Kõiva in Elena Boganeva sta predstavili beloruske in estonske živalske ali človeško-živalske legende in zgodbe o izvoru.

Katarina Radaljac nas je seznaniła z idejo vključujoče muzikologije, ki živali dojema kot umetnice, umetnike, glasbenice, glasbenike. Božidar Flajšman se v predstavitvi Živali v vizualni komunikaciji (Animals in Visual Communication) ni osredotočil le na vlogo živali v vizualni komunikaciji, temveč predvsem na to, kako komunicirati drugače, neantropocentrično. Daša Ličen je gibanju za pravice živali sledila vse do 19. stoletja, ko je v Trstu delovalo eno prvih društev za pravice živali Società Zoofila.

V zadnjem konferenčnem prispevku, v katerem se je Suzana Marjanić osredotočila na čebele, nam je ključno vprašanje zastavila že v naslovu: Zakaj si nihče ne prizadeva »zdraviti« našega planeta, medtem ko si ljudje prizadevajo oditi na Mars?

Lahko bi rekli, da je pričujoča konferenca skušala iti v drugo smer in iskati rešitve tam, kjer se zdi, da jih ni, premoščati razlike med kritično animalistiko in varstveno biologijo, sklepati nepričakovana zaveznitva ter najprej in predvsem misliti živali oz. misliti na živali, ki mislijo.